19.9.2023

U 28/2021 vp.
SUPO 846/01.04.01/2023

Hallintovaliokunta

Viite Lausuntopyyntönne 12.9.2023

SUOJELUPOLIISIN LAUSUNTO U-JATKOKIRJE (U 28/2021 vp.); KOMISSION EHDOTUS EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON ASETUKSEKSI TEKOÄLYN HARMONISOIDUKSI SÄÄNTELYKSI (ARTIFICIAL INTELLIGENCE ACT)

Hallintovaliokunta on pyytänyt Suojelupoliisilta lausuntoa otsikossa mainitusta U-jatkokirjeestä. Suojelupoliisi toteaa kunnioittavasti lausuntonaan seuraavaa:

Euroopan Unionin tekoasetuksella pyritään luomaan Unionin sisämarkkinoille yhtenäiset säännöt tekoälyn kehittämiselle, käyttöönotolle ja hyödyntämiselle. Komission ehdotuksen mukaan tekoälyjärjestelmiä säänneltäisiin riskiperustaisesti ja käyttötapauskohtaisesti. Haitalliseksi arvioituja käyttötapauksia kiellettäisiin ja ns. korkean riskin tekoälyjärjestelmille asetettaisiin tiukennettuja vaatimuksia. Asetusta sovellettaisiin niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla. Asetuksessa säädettäisiin tekoälyjärjestelmien testiympäristöistä, joiden avulla olisi muun muassa tarkoitus varmistaa, että järjestelmät täyttäisivät asetuksen vaatimukset. Eurooppaan perustettaisiin tekoälyneuvosto valvomaan asetuksen täytäntöönpanoa. Osaltaan ehdotetun lainsäädännön voidaan luonnehtia rinnastuvan tuoteturvasääntelyyn. Tuotteen tulee täyttää tietyt sertifiointia koskevat kriteerit, ennen kun se voidaan ottaa käyttöön sisämarkkinoilla. Vaatimusten mukaisuutta valvottaisiin.

Yleisesti voidaan todeta, että tekoälyn käyttöön liittyy ilmeisiä riskejä ihmisten terveydelle, turvallisuudelle ja perusoikeuksien toteutumiselle. Näiden riskien pienentämiseksi Suojelupoliisi näkee ehdotetun sääntelyn erittäin tervetulleeksi.

Suojelupoliisin näkemyksen mukaan asetusehdotus muodostaa erittäin laajan ja hankalasti hahmotettavan kokonaisuuden. Kuten U-jatkokirjeessä tuodaan esiin, useat keskeiset asiakokonaisuudet ovat yhä auki trilogineuvotteluissa. Tekoälyasetuksella olisi voimaan tullessaan suoria vaikutuksia turvallisuusviranomaisten mahdollisuuksiin käyttää laissa säädettyjä toimivaltuuksiaan. Keskustelun alaisia asioita neuvotteluissa ovat esimerkiksi viranomaisten mahdollisuudet käyttää kasvojentunnistusta sekä tekoälyavusteista rikosanalyysiä. Tämän vuoksi olisi erittäin tärkeää, että Suomen kannassa ilmaistulla tavalla pyrittäisiin tukeutumaan mahdollisimman pitkälle neuvoston yleisnäkemykseen, joka on valmisteltu vastaamaan kansallisia tarpeita. Suojelupoliisi pitää muutoinkin U-jatkokirjeessä esitettyjä Suomen kantoja perusteltuina.

SUOJELUPOLIISI
Katajanokanlaituri 3, PL 151, 00121 HELSINKI
Vaihde 0295 480 131 | kirjaamo@supo.fi | www.supo.fi

Sääntelyn tavoitteena vaikuttaa osaltaan olevan, että se muodostaisi tulevaisuudessa kansainvälisen, EU:ta laajemman kehyksen tekoälyn hyödyntämiselle. Suojelupoliisi korostaa, että ehdotetulla sääntelyllä on globaalilla tasolla merkitystä ainoastaan siltä osin, kun valtiot ovat siihen valmiita sitoutumaan. On todennäköistä, että etenkään autoritääriset valtiot eivät tule sitoutumaan tekoälyn käyttöä koskeviin periaatteisiin, ainakaan siltä osin, kun ne katsovat sen liittyvän keskeisiksi katsomiensa etujen saavuttamiseen. On erittäin tärkeää varmistaa, etteivät demokraattiset valtiot joudu merkittävästi huonompaan asemaan hyödyntäessään tekoälyä sisältävää teknologiaa, silloin kun ne suojaavat keskeisiä turvallisuusetujaan toisten valtioiden vihamieliseltä toiminnalta.

Kansallinen turvallisuus asetuksen soveltamisalassa

Komissio antoi 21.4.2021 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi tekoälyn harmonisoiduksi säätelyksi (KOM (2021) 206 lopullinen). Komissio ehdotti asetusehdotuksen soveltamisalaa koskevan 2 artiklan 3 kohdassa, että asetusta ei sovelleta tekoälyjärjestelmiin, jotka on kehitetty tai joita käytetään yksinomaan sotilaallisiin tarkoituksiin.

Asetusehdotusta koskeva neuvoston yleisnäkemys hyväksyttiin 6.12.2022. Yleisnäkemyksessä asetusehdotuksen 2 artiklan 3 kohtaa täsmennettiin tiivistäen siten, että asetusta ei sovellettaisi tekoälyjärjestelmiin, jos nämä on saatettu markkinoille tai otettu käyttöön sellaisiin tarkoituksiin, jotka eivät kuulu Unionin toimivaltaan, eikä missään olosuhteissa sellaiseen toimintaan, joka liittyy sotilaalliseen toimintaan, puolustukseen tai kansalliseen turvallisuuteen. Neuvoston yleisnäkemys vastasi Suojelupoliisin kansallisessa valmistelussa esittämää näkemystä siitä, miten asia tulisi säädellä.

Euroopan parlamentin vahvisti 14.6.2023 kannakseen, että soveltamisalan tulisi vastata komission alun perin ehdottamaa rajausta yksinomaan sotilaallisiin tarkoituksiin.

Kansallinen turvallisuus on Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 4.2 artiklassa suljettu EU:n toimivallan ulkopuolelle. Suojelupoliisin käsityksen mukaan kansallinen turvallisuus voi siirtyä Unionin toimivaltaan ainoastaan niissä tapauksista, jossa asiasta on erityisesti säädetty Unionin oikeudessa.

Suojelupoliin toiminnan kannalta on erittäin tärkeää, että kansallinen turvallisuus suljetaan selkeästi pois asetuksen soveltamisalasta. Suojelupoliisin keskeinen tehtävä on torjua vihamielisten valtioiden vahingollista toimintaa, joka loukkaa Suomen suvereniteettia. Kyse voi olla esimerkiksi kyberhyökkäysestä, hybridivaikuttamisesta tai muusta vastaavasta tietoverkoissa tai reaalimaailmassa tapahtuvasta toiminnasta. Näiden hyökkäysten torjunnassa tulee voida hyödyntää tietojärjestelmiä, jotka voivat sisältää myös tekoälykomponentteja, riippumatta siitä täyttävätkö nämä järjestelmät Euroopan unionin asettamat kriteerit. Suojelupoliisi korostaa, että tältä osin sääntelyn on toimittava niin normaalioloissa, yhteiskunnan häiriötilanteissa kuin poikkeusoloissa. On tärkeää, että tiedustelutarkoituksiin suunniteltuja järjestelmiä voidaan kehittää niin itse, kuin ottaa käyttöön sellaisia tietojärjestelmiä, jotka on kehittänyt sellainen kolmas osapuoli, joka ei toimi unionin alueella.

Yleisellä tasolla on ymmärrettävää, että kansallisesta turvallisuudesta vastaavien viranomaisten tekoälyjärjestelmien käyttö voi herättää huolta yhteiskunnassa. Suojelupoliisi kuitenkin toteaa, että tällaisissa tapauksissa ongelmat olisivat itse tekoälyä tai sen käyttöä syvemmällä, esimerkiksi turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksissa tai epäuskottavassa laillisuusvalvonnassa. Suojelupoliisin näkemyksen mukaan nämä ovat äärimmäisen tärkeitä asioita, joiden käsittelyyn EU:n tekoälyasetus ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukainen väline. Suojelupoliisin näkemyksen mukaan asiassa tulisikin kunnioittaa EU:n perusoikeuskirjaa, jonka mukana kansallinen turvallisuus säilyy yksinomaan jäsenvaltioiden toimivallassa, jolloin tähän liittyvän lainsäännön antamisen tulisi tapahtua kansallisissa parlamenteissa, perustuslain ja kansainvälisten velvoitteiden asettamissa rajoissa.

Tekoälyjärjestelmiä koskeva rekisteröintivelvoite

U-jatkokirjeen mukaan Suomi suhtautuu lähtökohtaisesti varauksellisesti Euroopan parlamentin ehdotukseen siitä, että korkean riskin tekoälyjärjestelmiä koskeva rekisteröintivelvoite EU:n julkiseen tietokantaan kattaa myös lainvalvonnan, maahanmuuton ja rajavalvonnan sektorit sekä kriittisen infrastruktuurin turvallisuuskomponentit. Jos rekisteröintivelvoite koskisi kuitenkin kyseisillä sektoreilla käytettäviä järjestelmiä, rekisteröitävien tietojen ei tulisi vaarantaa järjestelmiä koskevien sensitiivisten tietojen paljastumista. Tämä voisi edellyttää järjestelmistä rekisteröitävien tietojen kaventamista.

Suojelupoliisi pitää esitettyä Suomen kantaa erittäin tärkeänä. Velvoite rekisteröidä yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittiset järjestelmät mahdollistaisi tehokkaasti tiedustelun sekä kyberhyökkäysten kohdistamisen Suomeen. Tilannetta heikentäisi edelleen, mikäli rekisteröinnin tai muun dokumentoinnin kautta olisi pääteltävissä näissä järjestelmissä käytetty teknologia.

Rekisteröintivelvoite on myös erittäin merkittävä, mikäli kansallinen turvallisuus ulotettaisiin joiltain osin asetuksen soveltamisalaan. Missään olosuhteissa ei saisi olla yleisesti tiedossa, minkälaista teknologiaa jäsenvaltioilla on käytössä niiden suvereniteettiin kohdistuvien uhkien torjumiseksi.

Suojelupoliisin päällikkö
Poliisineuvos — Antti Pelttari

Ylitarkastaja — Antti Wahlroos

Liitteet -

Jakelu SM/KTY

Tiedoksi -